

Ștefan Ion Ghilimescu

CLASICII NOȘTRI

recitiri • evaluări • digresiuni

LIMES
2020

măslina, în vreo zi blagoslovită de Dumnezeu, dumnealui poetul umanist-universalist își permitea să facă unele cadouri bizantine tinerilor lupi optzeciști, pozând chiar în desident... Dar să ne oprim. Îl avem pe „poet”, în continuare, în direct. „Și dați-mi chipurile vii/ ale-asasinilor/ ca să le pot preface în/ neant./ Veniți și ajutați-mă/ să fac pe omul Om/ să stea de strajă/ și chiar și-n somn/ să-i fie pletele, cabrate de memorie, /mari cataracte/ ce cad în noapte arătând abisul/ și izbutesc să facă ziua/ mai luminoasă”(!!!).

Cuprins

Maiorescu după Maiorescu.....	9
Titu Maiorescu față cu paznicii morali ai comunismului	22
Secretul olimpianismului maiorescian.....	29
Haremul lui Maiorescu	35
Incinta Mănăstirii Mărgineni, locul nașterii lui I.L. Caragiale	43
Ce a schimbat Prințul Ghica în <i>O noapte furtunoasă</i>	52
Bâlciul lumii, de la Dumas la Caragiale	59
Caragiale și visul Marii Uniri	68
Cum l-au „câștigat” comuniștii pe Caragiale.....	77
De la Titircă, Sotirescu & C-ie la Excelența sa Rică	84
Lovinescu/Bizu, critic, romancier și memorialist	93
Interolațiile din romanul <i>Un om între oameni</i> și calitatea de autor unic a lui Camil Petrescu	100
Camil Petrescu și pariul ultimului său roman	110
Camil Petrescu și eșecul scontat al piesei <i>Caragiale în vremea lui</i> ..	117
Camil Petrescu și începuturile Operei Române	125
În jurul metamorfozei purpurii a lui G. Călinescu	130
De ce și-a dat G. Călinescu doctoratul la Iași	138
Dosarul ultimului roman al lui G. Călinescu	146
Note despre civilitatea și umanismul lui G. Călinescu	157
G. Călinescu și stalinizarea României	165
G. Călinescu și tovarășul Beniuc	174
G. Călinescu, mod de folosință	182
Doi sau chiar trei Sadoveanu	188
Sadoveanu privit prin propriu-i „Caleidoscop” partinic	196
Cum a virat Sadoveanu spre comunism	203
Noua paradigmă critică a lecturii lui Sadoveanu	212
Reversibilitatea stilistică a pamfletului și poeziei argheziene	219
Tudor Arghezi și filozofia faimoasei prefete a lui Ion Caraion	225
Arghezi și farmecul neștiut al Argeșului	234

Perpessicius. Jurnal de critic, postum	238
Perpessicius. Poezia și proza de război.....	244
Apetența filologică a criticii lui Șerban Cioculescu	252
De ce nu a devenit Vladimir Streinu un emul al lui Nicolae Iorga.....	261
Tudor Vianu cenzurat	266
Emil Botta, <i>un esprit fort</i>	275
Alexandru George, scriitorul și exponentul lumii de dinaintea dezastrului comunist	283
Împăcare dincolo de Styx	292
Comedia” „demascării” lui Radu Petrescu	296
Radu Petrescu și apele heraclite	305
Jebeleanu și producția de literatură stalinistă	317

Maiorescu după Maiorescu...

Comemorarea lui Titu Maiorescu, la 100 de ani de la trecerea din viață în nemurire, resuscită o serie de vechi întrebări (unele încă fără răspuns), pe care și le-au pus la vremea lor câteva generații de literați. Cea mai stăruitoare este legată, firește, de paradigma Maiorescu. Se naște critica literară românească odată cu el? Prin ce elemente *a fortiori* a marcat-o personalitatea lui odată pentru totdeauna? Și apoi, în ce măsură magistratura corifeului junimist a fost și poate fi considerată în continuare modelul prin excelență al unei critici curajoase și neobosite, menită, cum el însuși sublinia în *Dirrecția nouă în poezia și proza română* (1872), a apăra „formele estetice cele mai curate” și a descuraja cu fermitate „producerea de maculatură literară”, ce „amenință a falsifica judecata publicului și a îneca lucrările cele mai bune”? Se poate reduce „curajoasa veghere a criticii” doar la un atare deziderat? Mai facem oare critică literară astăzi, precum Maiorescu, pentru a preveni și preîntâmpina o „epidemie literară”? De ce a fost nevoie, în deceniile șase și șapte ale secolului trecut, ba chiar mult și după aceea, de o adevărată luptă pentru „reabilitarea” scriitorului și „reconsiderarea” operei sale critice?

Un G. Călinescu, ne amintim, considera critica de direcție maioresciană o formă perimată, necesară, cu siguranță, la vremea ei, din punct de vedere al trebuitorului suport cultural de dezvoltare și progres al nației, în context european, dar depășită, din cauza așa-zisei „mediocrității necesare” a criticului, și în opoziție cu gradul de dividere a funcțiilor unei literaturi care se dezvoltă totuși după alte legități și se autoinventează în permanență. Critica, se pronunța Călinescu, nu poate avea un caracter imuabil...

În plină epocă de înflorire a extremismului naționalist (1937-1940), fără să se fi manifestat până atunci ca un adept al criticii maioresciene (ba chiar dimpotrivă!), E. Lovinescu realizează cea mai bună monografie a fondatorului *Junimei*, id est, *T. Maiorescu*, Ed. Pentru Literatură și Artă Regele Carol II, 1940, o lucrare care

valorifică magistral, față de alte încercări, și bogatul material evenimential din primele două volume de *Însemnări zilnice*, jurnalul adică, ținut de Titu Maiorescu încă de la 15 ani, îngrijit și publicat, cu inerente dificultăți de translație din germană în română, de I. Rădulescu-Pogoneanu, unul dintre emulii din prima generație postmaioresciană, fost student al autorului foarte timpuriului tratat de *Logică*. Incredibil dar adevărat: prea puținii comentatori la zi ai lucrării lovinesciene, completată mai apoi cu *Titu Maiorescu și contemporanii săi* (1943-1944) și *Titu Maiorescu și posteritatea sa critică* (1943), nu au băgat de seamă la momentul respectiv că *Prefața* autorului fixa cu deosebită precizie, rezumând de fapt teza întregului demers analitic, atenție! „marele rol, împlinit cu simț de orientare, talent și autoritate morală, *rol necesar atunci și actual și acum*” (s.n.) a întregii acțiuni culturale, literare și politice a lui Maiorescu. Citind în această cheie monografia Maiorescu, personal sunt încredințat că, prin ampla sinteză documentar-analitică, atent elaborată cu câțiva ani mai înainte, dar pusă pe piața literară la exact o sută de ani de la nașterea lui Titu Maiorescu, olimpiantul critic a fost, efectiv, recuperat, reinventat și restituit cu profesională scrupulozitate spiritului modernității. Eliberat, în sfârșit, în acest spirit, de poza unui olimpiantism judecătoresc, aulic, și interpretat pentru prima oară din perspectiva unității morale și aderenței cu sine a omului ca chintesență a unor multiple însușiri dar și inerente angoase, Lovinescu atribuie lui Maiorescu rolul *Îndrumătorului*, situat „la răspântiile culturii române”, de unde veghează, ca și odinioară, cu aceeași autoritate, care „i s-a menținut și astăzi, pentru că pleacă din însăși izvoarele spirituale fără moarte ale logicei, bunului-simț, bunului-gust, și s-a realizat într-o formă pură, fără vârstă”.

Reținând apodictul imuabil al acestei judecăți și privind mai îndeaproape lucrurile, se impune de făcut o observație categorică. E. Lovinescu a adoptat el însuși, la rigoare, până la un punct, în ultimii ani ai dramaturgiei deceniu patru din secolul trecut, modelul conservatorismului luminat (în artă și în politică) al lui Maiorescu (un adept al rigorii clasice și al regalității până în clipele din urmă ale vieții), fiind ferm convins, ca și înaintașul său cu mai bine de patruzeci

de ani mai înainte, „că nu e cu putință ca un popor să se bucure de formele dinafară ale unei culturi mai înalte și să urmeze totodată înlăuntru *apucăturile barbariei*” (sublinierea mea). Cu această filozofie, valorificând în mod excepțional întinsul material inedit pe care i-l oferea *Jurnalul*, încercarea de reconstituire biografică a criticului va aborda, în mod excepțional, alături de *cursul vieții* lui Titu Maiorescu, și *latura ei intimă și psihologică*, caracterizată de un imens efort de supraordonare logic-rațională, atât de intens pilduitor și rezonant pentru ultimii ani de existență ai lui Lovinescu. Un aspect tratat în tot cuprinsul lucrării cu deosebită atenție și finețe, intens scăldat de un cald fluid intuitiv... — o spun fără nicio rețineră. Înzestrat deopotrivă cu bogate daruri ale sensibilității și inteligenței, bine temperate însă de „un anticipat sentiment al relativității”, în viziunea lui E. Lovinescu, care transformă într-un comentariu plin de sens diversele evenimente atât din viața omului, dar și a literatului, politicianului sau magistratului, consemnate în paginile *Însemnărilor*, Maiorescu nu s-a impus și nu și-a dominat epoca nici prin „mari calități” și nici prin „însușiri excesive”, ci prin tăria și „echilibrul forțelor sufletești”, subordonate unor convingeri și idealuri nestrămutate.

A fost acest „om armonic”, dar lipsit de genialitate, cum crede E. Lovinescu (ca „ruptură a echilibrului forțelor sufletești”), acest caracter, ce și-a dominat moralicește opera, un critic literar? Criticul cu literă mare, dacă vrem? În contextul epocii lui — o epocă *ce făgăduia și nu ținea, cu planuri mari și realizări mici* —, titlul respectiv („inexistent până la dânsul”), scrie E. Lovinescu, „a căpătat numai cu timpul o solemnitate ce îi acordă azi mai mult decât conține”. În această privință, continuă autorul *Istoriei civilizației române moderne*, „în afară de cele patru sau cinci articole de la începutul activității, întreaga lui operă critică nu e numai fragmentară, ci și ocazională: recenzii, necroloage, rapoarte academice, polemici, colaborație cerută pentru diverse publicații festive. Cu atât de mari mijloace intelectuale și însușiri de scriitor, după o jumătate de veac de activitate literară, sună concluzia, el se prezintă, așadar, posterității numai cu trei volume de articole: fenomenul merită subliniat și cercetat”. Și ce subliniază și

Libris

fixează perfect motivat mai departe E. Lovinescu? Un desăvârșit „gust al modestiei” **PRIMULUI CRITIC ROMÂN** (vezi ediția „Minerva”, 1972, pag. 573), ale cărui studii „chiar sunt considerate ca simple păreri personale, notele, indicațiile unui cetitor, ale unui simplu om din public. [...] Modestia venea însă și din conștiința unei reale fărâmițări a unui bloc ce nu s-a realizat niciodată”. Scriind *fără răsplătire bănească, la fel cu V. Alecsandri, M. Eminescu, Ion Creangă*, pentru E. Lovinescu, Titu Maiorescu n-a fost nici măcar *un scriitor în sensul profesional al cuvântului*. Pentru urmașul său, adevărata operă a lui Maiorescu rămâne imensul lui efort de creare a personalității, manifestată în multiple fațete și „într-un stil de viață compus din elemente legate într-un puternic fascicul”. Profesor, om politic, avocat de afaceri și un scriitor care și-a asumat un rol istoric în cultura țării, personalitatea lui Titu Maiorescu a impus și impresionat pe contemporani, în opinia lui E. Lovinescu, constituind o bornă și în viitorime, „printr-o conștiință a demnității personale (s.n.), adică prin unitate de reacțiune și caracter”; prin lipsa de ambiții a omului, „incapabil de tranzacții în materie de convingeri, cu o vădită sforțare spre imparțialitate și impersonalitate”.

Scrisă la maturitate, cu perfectă stăpânire și înțelegere a biografiei omului și multiplelor avataruri ale coagulării operei, monografia lui E. Lovinescu despre *T. Maiorescu* (completată imediat cu *Titu Maiorescu și contemporanii săi* și *Titu Maiorescu și posteritatea sa critică*) marchează nu numai începutul adevăratei și fundamentalei posterității critice a unei mari personalități a culturii române, dar și cel mai important demers de valorificare modernă a valențelor unei opere, ce are puțin obișnuita putere de a fi mereu exemplară și actuală. Din nefericire, din cauza nefastei „turcirii” a țării, ca urmare a instalării cu tancurile la București a regimului marxist-leninist, de după cel de al doilea război mondial, atât T. Maiorescu cât și E. Lovinescu au devenit, în concepția propagandei comuniste, de inspirație jdanovistă și stalinistă, unii dintre principalii exponenți ai culturii imperialiste de tip occidental, împotriva cărora s-a declanșat o teribilă prigoană ideologică. Excepționalei trilogii exegetice dedicată de E. Lovinescu *primului critic român*, unul din

marile momente de sinteză a tinerei culturi românești, i-a fost furat în chip samavolnic timpul necesar pentru a putea fi receptată, comentată și asimilată în mod natural, deși, sigur, criticilor din prima generație postlovinesciană unele idei ale *exortației pro Maiorescu* a criticului de la *Sburătorul* nu le erau chiar complet necunoscute. O dovedește înaintea oricui foarte receptivul și informatul Tudor Vianu care, în *Trei critici literari*, Editura Biblioteca pentru toți, 1944, dedică filiației *primului critic* un triangular studiu de caz: T. Maiorescu, M. Dragomirescu, E. Lovinescu. Cum însă cu o floare nu se face primăvară, reacția acestei generații de critici în noile condiții social-istorice, când, efectiv, i s-a băgat pumnul în gură, fie nu s-a mai produs niciodată, fie a trebuit să fie amânată mai bine de două decenii, până când, serios deturnată, uneori, într-o atitudine și un limbaj de circumstanță, a putut găsi (încă sinuoase și dificile) căile întoarcerii raționale la argumentele estetice ale Întemeietorului. După o atât de îndelungată perioadă de excomunicare ideologică, punctul de vedere al lui Șerban Cioculescu, exprimat târziu, potrivit căruia critica maioreșciană ar fi „o critică perimată în timp”, aproape că nu mi se mai pare un sacrilegiu.... Să rămânem însă deocamdată în perimetrul dirijismului cultural, sever subordonat sferei politico-ideologice a partidului unic, cel care, după modelul fratelui mai mare de la Moscova, urmărea distrugerea oricărei forme de creație autentică, ce ar fi putut aduce aminte de vechiul regim politic și așa-zisa „decadență burgheză”.

Într-un articol publicat în revista *Lupta de clasă*, nr. 4/1949, intitulat *Împotriva cosmopolitismului și obiectivismului burghez în științele sociale*, Leonte Răutu (doar membru C.C. al P.R.M. pe atunci, căci mai târziu a devenit principalul ideolog al culturii democrat-populare, *sic!*), califica orice eventuală concesie făcută culturii și literaturii burgheze drept „obiectivism vegetarian”, etichetând totodată convingerile lui Titu Maiorescu în domeniul teoriei literare drept concepția unui adevărat „pontif al formalismului în artă”, exprimată de un „spirit cosmopolit” prin excelență... „Înarmați cu teoria marxist-leninistă și cu experiența oamenilor științei și culturii din Uniunea Sovietică, scria Leonte Răutu, să ducem un

Libris
Război necruțător împotriva ploconirii în fața culturii occidentale, imperialiste, un război necruțător împotriva oricăror influențe ale ideologiei burgheze în rândurile noastre”. Primul care îl atacă dur, după această directivă, pe Titu Maiorescu, este un C.I. Gulian, el însuși muștruluit sever și acuzat de același Leonte Răutu că nu înțelege spiritul doctrinei materialist-dialectice, în urma publicării unei *Introduceri în sociologia culturii*. Acest Gulian, devenit membru titular al Academiei Române, din 1955, și rămas în funcție până în 2011 (!!!), amantul și „eminența cenușie” de care se folosea din plin Maria Banuș în relația fagocitară cu Ceaușescu, fost dușman neîmpăcat al lui Constantin Noica și Lucian Blaga, s-a ilustrat în deceniul cinci al secolului trecut, cu o râvnă demnă de o cauză mai bună, drept cel mai înrăit dușman al lui Maiorescu și al întregului raționalism critic interbelic. A însăilat, de altminteri, prin 1950, unul dintre cele mai deșuchiate și rușinoase atacuri (*Titu Maiorescu, exponentul ideologiei reacționare a regimului burghezo-moșieresc*) la adresa celui care criticase cu vehemență *arta cu tendință*, arătând, cu numeroase exemple din poezia și proza timpului său, că patriotismul, politica, preceptele morale și gnomice nu au ce căuta în artă. Înainte de a schimba foaia și a deveni popularizatorul vulgar al existențialismului francez și specialist în folclor african, la îndemnul lui C.I. Gulian, tânăra activistă Georgeta Horodincă concepe o aiuritoare convorbire imaginară cu „nerecuperabilul” Titu Maiorescu (vezi *Adio, domnule Maiorescu!*, în *Gazeta Literară*, nr. 49 din 8 decembrie 1955), în care, pe un ton obraznic și indignat, ce nu încetează să și-l etaleze ostentativ, ridicola activistă îi prezintă ilustrului om de cultură, nici mai mult, nici mai puțin, decât volumul de versuri *Mărul de lângă drum* (1954) al lui Mihai Beniuc, în care s-ar afla, după părerea sa, „versuri de o rară splendoare”, tipice „poeziei noi a vremurilor noastre”. În dezacord cu rezerva pe care o trăda atitudinea inflexibil-severă a criticului, propagandista, ce va dezerta ea însăși din sistem, sfârșind mai târziu pe malurile Senei, se trezește ținându-i lui Titu Maiorescu o adevărată lecție politică despre remarcabila *gândire originală a lui Mihai Beniuc*, facultate decelabilă, chipurile, în *viziunea, concepția filozofică și artistică a acestor poezii*, din care, torturându-l cu sadism, îi citește,

firește, abundant. Acuzat cu perfidie, într-un limbaj sub demnitatea unei opere cu adevărat exemplare, că își apără în continuare vechile concepții (!!!) și că astfel incriminează „toată poezia noastră actuală” (!!!), criticul este forțat pe tot parcursul grotescului curs de îndoctrinare literară care i se ține post-mortem în coloanele *Gazetei Literare*, să asculte cele mai stupide și absurde aberații, cum ar fi și aceasta, atât de goală de orice conținut, că „noi (propagandiștii politiciii comuniste, cu siguranță!) găsim în versuri(le) (lui Mihai Beniuc) mândria noastră, a celor care trăim prefacerile revoluționare ale țării noastre și care luptăm pentru înfăptuirea lor”. Odată târât în această discuție fantasmagorică de grotescul aparat de propagandă al partidului comunist, asemeni altor personalități de prim rang ale culturii noastre, lui T. Maiorescu i s-a organizat, pentru a fi complet eliminat din conștiința publică și viața literară, o furibundă campanie de presă. Pe urmele lui C. I. Gulian, care între timp devenise academician, într-un serial din *Gazeta Literară*, 26 ianuarie, 24 iulie 1958, un Savin Bratu își propune și cheamă și pe alți confrăți aflați în primele rânduri ale propagandei de partid la lichidarea „fantomei lui Titu Maiorescu”. De succesul acestei operații de compromitere a concepției lui despre „arta pentru artă” ar „depinde însănătoșirea literaturii române, desprinderea ei de erorile trecutului și chiar înfrângerea tendințelor liberaliste, «revizioniste și împăciuitoare» recente” (apud. E Negrici, *Iluziile literaturii române*, pag. 252). Pentru confuzul Savin Bratu – la ce ne-am putea aștepta? – *literatura, ca parte integrantă a cauzei partidului, nu este nici ea o reflectare pasivă a noului gata dezvoltat, ci un instrument special de sprijinire a creșterii noului de-a lungul luptei sale până la victoria finală*. La rândul-i, după ce își aduce și el în perioada negrului dogmatism neo-sovietic neprețuita contribuție la dezvoltarea „caracterului reacționar al teoriei autonomiei esteticului”, autonomie firească în arte, pentru care a militat extrem de pertinent, dar și decent, încă din anii tinereții, Titu Maiorescu, viitorul estetician lukácsian, N. Tertulian (soțul Georgetei Horodincă) îl atacă într-o carte, de care la Paris (după 1982) nu-și mai amintea absolut deloc, pe criticul român care, între cele două războaie mondiale, a inițiat prin întregul său demers analitic,

inclusiv „reinventându-l” pe Maiorescu, o primă întemeiere estetică a criticii românești. Simptomatic pentru alunecările și intoxicarea ideologică pe care esteticianul și filosoful marxist N. Tertulian le-a trăit în perioada realismului socialist (definit pentru prima dată la noi de N. Moraru în broșura *Realismul în literatură*, 1948), la comanda secției de propagandă a partidului, el va încerca, așadar, folosindu-se de o serie de pseudoconcepte, să pună sub semnul întrebării și să discrediteze întreaga operă a lui E. Lovinescu, în total și compromițător dezacord, la rigoare, cu întregul spirit al acesteia (vezi N. Tertulian, *Eugen Lovinescu sau contradicțiile estetismului*, ESPLA, 1959).

Anatemizarea metodică a spiritului criticii burgheze de către ideologii și criticii de serviciu ai partidului unic, prin atacul deșăntat și fără precedent la adresa reprezentanților de vârf ai criticii moderniste (Maiorescu era acuzat, de pildă, până și de „greșelile ideologice” ale lui Creangă, iar Lovinescu de cele ale lui Camil Petrescu sau Hortensia Papadat-Bengescu!), în fond, nu a fost decât o concertată campanie a statului totalitarist de stalinizare, după model sovietic, a întregului câmp literar. Marota acestuia a rămas, până târziu în anii șaptezeci ai secolului trecut, *realismul socialist*, „metoda fundamentală a literaturii și criticii literare sovietice”, prin care partidul – cum era stipulat în Statutul Scriitorilor Sovietici – nu numai că dirija și controla efectiv literatura, dar era și principalul făuritor al *noilor ei principii de creație*, concepte metodologice și funcții agitatorice... Importatorii și popularizatorii metodei *realismului socialist* sovietic la noi (Mihai Novicov, Ion Vitner, Ovid S. Crohmălniceanu, în principal) visau din confortabilele poziții pe care le ocupau în structurile administrativ-politice ale statului socialist ca partidul să-și exercite veșnic rolul de control asupra literaturii, invitând fățiș „să i se tragă un picior în spate” celui care ar fi îndrăznit să iasă din rând. „Acolo unde slăbește ofensiva noastră ideologică, scria Ovid S. Crohmălniceanu în broșura *Pentru realismul socialist* (1960), începe imediat contraofensiva inamicului”. Pe frontul promovării dirijiste a realismului socialist, devenit repede singura „concepție de creație literară” recunoscută oficial, în acele vremuri, în țara noastră,

alături de numele celor citați mai înainte, cercetătorii perversului fenomen pot descoperi, cot la cot, atât în nefastul deceniu dogmatic (1950-1960/1948-1958), dar și mult după, o pătură întreagă de culturnici, între care excelau prin zel și servilism Traian Șelmaru, Silvian Iosifescu, Paul Georgescu, Mihai Gafița, Sergiu Fărcășan, Vera Călin, Al Simion, Eugen Luca, Emil Boldan, aproape toți făcând parte din *activul de partid în domeniul criticii literare*.

Revenind la nucleul iradiant al criticii literare majore, născut în exercițiul de o viață al practicării ei cu har, modestie și demnitate de un T. Maiorescu și E. Lovinescu, trebuie spus că, în condițiile ubuescului regim comunist de la noi, reconsiderarea și eliberarea lui din închisoarea gândirii totalitariste a cunoscut un proces tortuos. Cu studii de psihologie și litere în țară, și stagii de perfecționare în Germania și la Paris, profesorul Liviu Rusu, scos samavolnic în 1948, ca și Lucian Blaga, de altminteri, de la catedra de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, în ciuda opoziției înverșunate a lui N. Tertulian (mă voi referi altă dată la acest episod; poate și la alte polemici!), reușește la mijlocul anului 1963 să pună și altfel „problema lui Titu Maiorescu”. Dintr-o scrisoare pe care esteticianul clujean i-o trimite lui Tudor Vianu în anul cu pricina (vezi *Scrisori către Tudor Vianu*, vol. III, 1950-1964, ediție îngrijită de Maria Alexandrescu Vianu și Vlad Alexandrescu, note de Geo Șerban, postfață de Florin Țurcanu, Editura Minerva, 1997), se înțelege că articolul intitulat *Însemnări despre Titu Maiorescu*, și publicat în *Viața Românească* nr. 5/1963, îi fusese cerut profesorului clujean – cine ar fi crezut? – chiar de către cel care, cu un deceniu și jumătate în urmă, cum ne amintim, declanșase monstruoasa operațiune de răstălmăcire și lapidare metodică a operei critice a mentorului de la „Junimea”, recte de nimeni altul decât de Leonte Răutu! Acesta, sedus pur și simplu de „interpretarea marxist-leninistă” (!!!) a corespondentului lui Vianu, făcută operei lui Maiorescu, s-ar fi hotărât să-i accepte pledoaria, ba mai mult, să și i-o publice, în nu mai puțin de 24 de pagini de revistă!, în regim de urgență! Nu vreau să comentez aici nici faptul că „reabilitarea” lui Titu Maiorescu s-ar fi făcut la comandă politică, iar cineva din sistem a avut nevoie și a profitat de ea, nici cât de tributară

sau nu este ea în realitate canonului marxist. Vreau să atrag atenția doar asupra perversității raporturilor dintre factorii de decizie ai puterii politice și simplii muritori, fie ei și literați, în anii dictaturii proletarietului, citând și o *altă mărturie* despre același episod, făcută peste un deceniu de același Liviu Rusu... Ea este consemnată în paginile numărului 155/2008 ale revistei *Cultura* de publicistul Constantin Coroiu, cel care realiza, în 3 aprilie 1974, pentru „Radio Iași, înregistrarea conferinței ținute la Casa Pogor din localitate de către profesorul Liviu Rusu, însoțit de Alexandru Dima, conferință în care primul a vorbit și despre momentul inaugural a „reconsiderării” lui Titu Maiorescu. Citez varianta vorbită de Liviu Rusu, înregistrată pe bandă magnetică și apoi transcrisă de Constantin Coroiu: *A venit comemorarea lui Caragiale, în 1962: 50 de ani de la moartea sa – un nou prilej ca, pornindu-se de la niște afirmații ale acestuia, care până la urmă s-au dovedit nefondate, să înceapă din nou o întreprindere ofensivă împotriva lui Maiorescu, în toamna lui ‘62... Am scris un memoriu, fără intenția de a-l publica, ci numai să sesizez forurile cu dovezi precise, cu citate de texte, cum spune prietenul Dima, cu citate precise, ce se spune și ce spune autorul. Și am reușit să fac să ajungă acolo unde trebuie: la Comitetul Central. Am lucrat trei luni la acel memoriu care în manuscris cuprinde 75 de pagini. Așteptam rezultatul. Odată mă pomenesc că, fără să se schimbe măcar o virgulă, ci doar titlul, apare în «Viața Românească» (...) Eu am spus: «Problema Titu Maiorescu» și a fost schimbat «Însemnări despre Titu Maiorescu».*

La exact trei luni după aceste prime *Însemnări despre Titu Maiorescu*, ce inaugurează chiar și sub rezerva comenzii de partid, la rigoare, seria *revizuirilor* atât de necesare într-o cultură dramatic fracturată, cum se prezenta cultura română după cel de al doilea război mondial, în aceeași *Viața Românească*, nr 8, Tudor Vianu publica un articol de susținere de 7 pagini, intitulat *Înțelegerea lui Titu Maiorescu*, intervenție pe care o va antologa, în 1965, alături de câteva articole mai vechi, risipite prin diverse reviste interbelice, în deosebit de căutata sa culegere de *Studii de literatură universală*. Până la comemorarea semicentenarului morții criticului din 1967, în paginile

câtorva reviste literare din București și din alte orașe și-au putut exprima opiniile despre rolul de îndrumător cultural și deschizător de drumuri în critica literară – desant, desigur, atent supravegheat de ochiul foarte vigilent al cenzorilor partidului – atât critici din generațiile mai vechi, (Liviu Rusu însuși, Vladimir Streinu, Edgar Papu, Al. Paleologu, Alexandru Piru, Adrian Marino) cât și din generațiile mai tinere (Dan Mănucă, Dumitru Micu, Eugen Simion, Mircea Zăciu, Nicolae Manolescu). Intervențiile din presa literară ale tânărului Manolescu, în special, în „cazul” sau „disputa Maiorescu” (vezi, de exemplu, rev. *Contemporanul* numerele 9 și 26/1967 sau *Amfiteatru* nr. 16, același an) îi va inspira în bună măsură eboșa concepției analitic-disociative de abordare și îi va călăuzi cu siguranță pașii spre temele multiple abordate în lucrarea de sinteză *Contradicția lui Maiorescu* (1970) – o formă contrasă probabil a tezei de doctorat din 1974: *Opera lui Titu Maiorescu* –, primul studiu cu adevărat important, după monografia lui E. Lovinescu din 1940, despre perpetua actualitate a spiritului critic maioreescian (care „afirmă negând”) într-o cultură obligată să o ia periodic de la capăt...

Emanciparea ideologică și lupta pentru „reabilitarea lui Maiorescu” a unei părți a criticii din deceniul șapte comunist a făcut posibilă, în 1967, (cu ocazia comemorării semicentenarului Titu Maiorescu), apariția editorială, sub îngrijirea Domnicăi Filimon Stoicescu, a unui prin volum din articolele de direcție ale criticului Junimii, intitulat „*Din «Critice»*” (Ed. Tineretului). În prima frază a *Studiului introductiv*, semnat de Liviu Rusu, acesta scria cu un nedisimulat sentiment de satisfacție: „Astăzi nu se mai poate pune la îndoială că Titu Maiorescu a fost una dintre cele mai mari figuri ale culturii românești”. Considerată, din perspectiva colecției în care a apărut (*Lyceum*), de uz școlar (deși a mai trebuit să se scurgă încă un deceniu pentru ca „primul critic român” să pătrundă timid, și mai mult grație lui Eminescu!, în programele școlare), în același an, Editura pentru literatură, „Minerva” scoate o ediție în două volume de *Critice*, îngrijită de aceeași Domnica Filimon și prefăcută de Eugen Todoran. Pe ultima copertă a volumului II, Tudor Vianu își continua contondent și eficace pledoaria de susținere a „recuperării” operei maioreesciene,